

ОТГОВОРНОСТ НА УЧРЕДИТЕЛИТЕ НА ОБЯВЕНО ЗА НЕДЕЙСТВИТЕЛНО ТЪРГОВСКО ДРУЖЕСТВО

Александър КАЦАРСКИ

Настоящото изследване има за предмет отговорността на учредителите при обявяване на търговско дружество за недействително – субектите й, нейното съдържание, както и релевантните за нея юридически факти, така както произтичат от чл. 70 ал. 4 ТЗ, без да се обхваща специалната разпоредба на чл. 155, т. 2 ТЗ.

1. Съгласно чл. 70 ал. 4 ТЗ носители на отговорността са учредителите – понятие, което се среща и в други разпоредби, както общи – отнасящи се до търговските дружества въобще, така и специални – отнасящи се за отделни видове търговски дружества. От общите за търговските дружества разпоредби следва, че учредители са лицата – страни по учредителния договор. Аргумент в полза на това тълкуване и срещу евентуално

схващане за инициаторите като учредители е както по-голямата определеност, което то внася и в отношенията помежду им, и в отношенията с трети лица, необходима поради преминаването на правата и задълженията, поети от учредителите, върху дружеството след възникването му (чл. 69, ал. 1 ТЗ), така и терминологията на чл. 66 ТЗ. Дори при подготвителен договор за учредяване на дружество съответната разпоредба не нарича страните по него учредители, имайки предвид възможността да не станат страни по учредителния договор (чл. 66, изр. II ТЗ). Под учредители се разбират поначало лицата – страни по учредителния договор при първоначалната регистрация на търговското дружество (няма основание да се откаже качеството на учредител и на лица, присъединили се впоследствие към учредителния

договор, но пр
както и да се п
се от учредите

При съб
жества няма
учредителите, к
изведено от об
Този извод се от
отговорност, пр
учредителите –
учредяване на
ятелството, че
учредителите с
следва, че те са
договор при рег

Това поня
търговски друж
дителен догов
раждащия фак
понятие при акц
е различно – ли
за учредяването
ческото място на
правопоражда
дружество тази
тели, макар и е
отнесена към вси
Тъй като чл. 70,
разпоредби, пос
ния смисъл пон
нерно дружеств
лицата, подпис
регистрация. Акт
смисъла на чл.
акционерно дру
дължаща се на г
ограничидотях, п
(а тя е единоду
белезина бъдещ
белезимога да б
и на всички зал
ал. 3 ТЗ). Освен то
да станат акцион
вото, независимс
ление на учредит
решава въпроси
представени по
капитал и най-ма
ал. 2 ТЗ). А и в сам

учредители е както то внася и в отношенията с трети лица. При образуването на дружеството от учредителите, извършването му (чл. 69, ал. 1, чл. 66 ТЗ). Дори при учредяване на дружество не нарича учредители, а само учредителния състав. При учредяването на дружеството по учредителната регистрация на основание да се образува дружество от лица, които са учредители на

договор, но преди първоначалната регистрация, както и да се признае на лица, валидно оттеглили се от учредителния договор преди този момент).

При събирателните и командитните дружества няма специални разпоредби относно учредителите, които да променят понятието за тях, изведено от общите правила, което важи и за тях. Този извод се отнася и за дружествата с ограничена отговорност, при които има разпоредба, засягаща учредителите – чл. 118 ТЗ. Предвид договорното учредяване на този вид дружество и обстоятелството, че ал. 1 и ал. 2 на чл. 118 свързват учредителите с образуването на дружеството, следва, че те са именно страните по учредителния договор при регистрацията.

Това понятие е неприложимо към уставните търговски дружества, при които липсва учредителен договор като елемент от правопораждащия факт. И нормативно възприетото понятие при акционерните дружества (чл. 160 ТЗ) е различно – лицата, подписали предложението за учредяване на дружеството. Предвид систематическото място на разпоредбата и особеностите на правопораждащия състав при акционерно дружество тази легална дефиниция на учредителите, макар и единствена в ТЗ, не може да бъде отнесена към всички видове търговски дружества. Тъй като чл. 70, ал. 4 ТЗ се намира сред общите разпоредби, поставя се въпросът, дали по нейния смисъл понятието учредител и при акционерно дружество не е по-широко и не обхваща и лицата, подписали акции преди съдебната регистрация. Активната роля на учредителите по смисъла на чл. 160 ТЗ при образуването на акционерно дружество изисква отговорността, дължаща се на пороци при учредяването, да се ограничи до тях, тъй като те определят с подписката (а тя е единодушно волеизявление) основните белези на бъдещото акционерно дружество и тези белези могат да бъдат променени в устава с тяхното и на всички записали акции съгласие (чл. 170, ал. 3 ТЗ). Освен това участниците в подписката могат да станат акционери с възникването на дружеството, независимо от извършването на волеизявление на учредителното събрание – то може да решава въпросите по учредяването, ако са представени поне половината от записания капитал и най-малко 5 записали акции (чл. 168, ал. 2 ТЗ). А и в самия ТЗ няма никакво основание

значението на чл. 160 ТЗ да се ограничи само до глава XIV, а не да важи винаги, когато става въпрос за учредители на акционерно дружество.

И при командитното дружество с акции изрично за учредители са обявени не всички участници в учредителния процес, а само неограничено отговорните съдружници (чл. 254, ал. 1 ТЗ), които играят роля сходна с тази на авторите на предложението за учредяване на акционерно дружество. Изводът, че само те са учредители, се допълва и от съображенията, изложени при акционерното дружество, меродавни за случая поради съответното прилагане на разпоредбите относно акционерно дружество към командитно дружество с акции (чл. 253, ал. 3 ТЗ).

Следователно учредители са при договорно учредяването видове търговски дружества страните по учредителния договор при първоначалната регистрация, при акционерно дружество – авторите на предложението за образуването му, а при командитно дружество с акции – неограничено отговорните съдружници, сключили договора за образуването му. Нормативно очертаното понятие не може да бъде променено в учредителния акт. В последния са възможни само отклонения от особеното правно положение на учредителите или разпростирането на елементи от него и към други съдружници, доколкото съответните норми са диспозитивни. Отговорността по чл. 70, ал. 4 ТЗ не може да бъде изключена за някои от учредителите, тъй като установена в интерес на трети лица, тя има императивен характер. Отговорността обаче не може да се разпростре спрямо други съдружници, които нямат качеството учредител, защото тъй като формите на търговски дружества са императивно установени (чл. 64, ал. 2 ТЗ), а отговорността на съдружниците във всичките й възможни проявления е съществена тяхна характеристика, тя не може да бъде свободно определена в учредителния акт.

2. Съдържанието на отговорността на учредителите от гледна точка на задълженията, за които се отнася, определя и правопораждащия отговорността факт, ето защо тя следва да се изясни най-напред. Становището в доктрината по действащия ТЗ (в отменения Търговски закон няма аналогична разпоредба) е, че отговорността се отнася до задължения, поети след прекратяване на дружеството поради недействителност, като

различието е дали задължаващите действия трябва да са извършени непременно от учредителите или е възможно да бъдат извършени и от други лица². Независимо че основание за подобно схващане дава непрецизната редакция на чл. 70, ал. 4 ТЗ, то не може да се сподели. Когато говори за „обявеното за недействително дружество“, ТЗ има предвид не дружество, което преди извършване на правните действия вече е било обявено за недействително, а такова, което след извършване на действията е прекратено поради недействителност. Неприемливо е отговорността да се отнесе само до действия на вече обявеното за недействително дружество по време на ликвидацията му, защото съгласно чл. 70, ал. 3 ТЗ тя се извършва от назначен от съда ликвидатор съобразно правилата за ликвидация (гл. XVIII), т.е. само ликвидаторът, а не и учредителите или други лица могат да предизвикват правни последици за дружеството. В това производство възможността за създаване на нови правни последици е ограничена, поради което и солидарната неограничена отговорност на учредителите за правните действия, извършени само през този период от време не би била от голяма практическа полза.

Но и разпространето на тази отговорност върху правни действия, извършени след заличаването на прекратеното поради недействителност дружество, не може да се възприеме. Със заличаването му търговското дружество изчезва като правен субект – правните действия се извършват от името на несъществуващ субект. Липсва носител на правата и задълженията, които би следвало да възникнат за юридическото лице, и те не могат да се породят. Чл. 70, ал. 4 ТЗ не променя този извод, следващ от общите правила на частното право, защото урежда само отговорност за задължения, които би следвало да имат друг носител, и изобщо не се занимава с евентуални права. Поради това и разпоредбата не се отнася за тезис случаи. Тук права и задължения въобще не възникват – няма и отговорност за тях. Това е оправдано и за третите лица – както обявяването на дружеството за недействително, така и

заличаването му се регистрират. Съгласно чл. 493 ГПК изчезването на правния субект е известно на всички, няма основание спрямо някои от тях той да се третира като съществуващ, така че и третите лица, които би ползвала отговорността на учредителите, не би следвало да са защитени, когато влизат в отношения със субект, за който знаят или са могли да знаят, че не съществува.

Още по-неприемлив е господстващият възглед, ако се приеме, че отговорността на учредителите възниква независимо кой е действал от името на несъществуващото дружество – това би ги поставило в твърде неизгодно положение за неопределено време. При наличието на двусмислената разпоредба на чл. 70, ал. 4 ТЗ следва да се подкрепи тълкуването, което отговаря на останалите правила на търговското и частното право. И тъй като липсва ясно и категорично установено изключение от правилото, че не могат да възникнат правни последици, когато се действа от името на несъществуващ субект, отговорността на учредителите по чл. 70, ал. 4 ТЗ не се разпростира върху действия, извършени след заличаването на дружеството, а само върху извършени до този момент. В тази насока е и мотивът на законодателя, установявайки отговорност на учредителите. Допуснатият от тях порок може по естеството си да затруднява удовлетворяването на кредиторите (капитал по-малък от нормативно установения минимум, невнесение на нормативно установената част от регистрирания капитал, незаписване на всички акции и др.), а и той, явявайки се основание за прекратяване, дава възможност за прекъсване съществуването на дружеството по всяко време, включително и когато моментното му имуществено състояние не дава възможност за пълно удовлетворяване на кредиторите. И тъй като това се дължи на порока, допуснат от учредителите, кредиторите, придобили вземания през цялото съществуване на недействителното дружество, следва да имат възможност за удовлетворяване именно от тях.³

Отговорността на учредителите по чл. 70, ал. 4 ТЗ включва задълженията, възникнали от правни действия, извършени преди обявяването

на дружеството за не задълженията, поети преди обявяването на дружеството за недействително, ако в момента на обявяването на дружеството за недействително (налице са по негово име, както изис включва и задълженията той като те предвид ест се отнасят до вече поет

3. Юридическият отговорността по чл. 70, си непременно като сво решение за обявяване недействително. Аргумент последица на недействит търговско право настъ телното ѝ съдебно устан А възможната конструк съществувала от самот вото поради наличието се упражни до обявяван е изкуствена, тъй като обхвата ѝ на всички момента на прекратя вителност вече са били не дава и по-добра за като те като интересо по всяко време, докато неудовлетворени взем обявяване на недействи да предизвикат настъ факт, пораждащ благо ност на учредителите.

Ако въпреки по дружеството е прекрат възниква отговорност правопораждащият ф иска констатирането цялост основание за п свържат присъщите му отговорност на учред ако това е изрично пре в областта на семейно на брак или осиновява страните, което не е вителността на търгов отговорността на уч

¹ В. Христофоров в „Курс по Търговско право“, т. 1, С., 1991, с. 203.

² О. Герджиков „Коментар на Търговския закон“, кн. 1, С., 1991, с. 227.

³ За подобна отговорност в сравнителноправен план – „International Encyclopedia of Comparative Law“ vol. XIII „Business and Private Organizations“ R. M. Buxbaum chap. 3 „The Formation of Marketable Share Companies“, 1974, p. 25.

ясно чл. 493
известно на
и от тях той
че и третите
рността на
а защитени,
кт, за който
ществува.
рдстващият
рността на
кой е дейст-
дружество –
о положение
личията на
70, ал. 4 ТЗ
ето отговаря
и частното
категорично
че не могат
ато се дей-
кт, отговор-
4 ТЗ не се
шени след
само върху
насока е и
айки отгов-
от тях порок
ва удовле-
по-малък от
ввисяне на
истрирания
и и др.), а и
яване, дава
уването на
лно и когато
ие не дава
ряване на
на порока,
ите, придо-
туване на
ва да имат
чно от тях.³
е по чл. 70,
никнали от
бявяването

на дружеството за недействително, в т.ч. и задълженията, поети преди възникването му като юридическо лице, ако впоследствие са преминали върху него (налице са пораждателни задължения за дружеството правни действия, извършени от негово име, както изисква чл. 70, ал. 4 ТЗ). Тя включва и задълженията, поети от ликвидаторите, тъй като те предвид естеството на ликвидацията се отнасят до вече поети задължения и необхващането им от отговорността на учредителите би накарало кредиторите да се въздържат от подобни действия, което ще затрудни ликвидацията.

3. Юридическият факт, от който възниква отговорността по чл. 70, ал. 4 ТЗ, включва в себе си непременно като свой елемент влязлото в сила решение за обявяване на дружеството за недействително. Аргумент за това е, че правните последици на недействителността в дружественото търговско право настъпват едва след окончателното ѝ съдебно установяване (чл. 73, ал. 3 ТЗ). А възможната конструкция, че отговорността е съществувала от самото възникване на дружеството поради наличието на порок, но не е могла да се упражни до обявяването му за недействително, е изкуствена, тъй като също води до отпадане от обхвата ѝ на всички задължения, които към момента на прекратяването поради недействителност вече са били погасени. Тази конструкция не дава и по-добра защита на кредиторите, тъй като те като заинтересовани лица (чл. 70, ал. 2 ТЗ) по всяко време, докато са кредитори, т.е. имат неудовлетворени вземания, могат да поискат обявяване на недействителността и по този начин да предизвикат настъпването на юридическия факт, пораждащ благоприятната за тях отговорност на учредителите.

Ако въпреки порокът при учредяването, дружеството е прекратено на друго основание, не възниква отговорност за учредителите, защото правопораждащият я факт не е настъпил. А да се иска констатирането на друго непоявило се в цялост основание за прекратяване, с което да се свържат присъщите му правни последици (в случая отговорност на учредителите) е възможно само ако това е изрично предвидено, както е в случая в областта на семейното право при прекратяване на брак или осиновяване поради смърт на една от страните, което не е направено при недействителността на търговските дружества. Ето защо отговорността на учредителите предполага

обявяване на недействителността с влязло в сила съдебно решение. Чл. 70, ал. 4 ТЗ не дава основание като елемент от правопораждащия факт да се разглежда и заличаването на търговското дружество, но поставя въпроса дали отговорността може да се реализира, ако дружественото имущество е достатъчно за изпълнение на задълженията му. Положителният отговор би представлявал тълкуване, отиващо отвъд целта на разпоредбата – да осигури удовлетворяване на кредиторите при недостатъчност на актива на дружественото имущество, и създава опасност учредител, претърпял изпълнение по силата на чл. 70, ал. 4 ТЗ да не може да възстанови изпълненото, въпреки че дружественото имущество е достатъчно (например напуснал е преди прекратяване на дружеството и вече няма право на ликвидационен дял). Тези съображения, както и сходството във функциите и характера на отговорността, обосновава прилагане по аналогия на чл. 88, изр. 2 ТЗ относно отговорността на неограничено отговорни съдружници към отговорността на учредителите, т.е. тя може да се реализира само при невъзможност за удовлетворяване от дружеството, което се решава с оглед правилата за ликвидация при прекратено или обявено в несъстоятелност дружество. Отговорността на съдружниците се поражда от обявяването на дружеството за недействително, но може да се реализира при невъзможност за удовлетворяване на вземанията на съответния кредитор от дружественото имущество. Тя обхваща непогасените към момента на възникването ѝ задължения на дружеството.

Отговорността на учредителите се погасява с погасяването на всички задължения на търговското дружество. Погасява се и по давност. Тъй като няма специална разпоредба относно нея, тя се погасява със същата давност, с която и вземането срещу дружеството (така е и при отговорността на неограничено отговорните съдружници – чл. 98, ал. 1 ТЗ), като началният момент е този на възникването ѝ – прекратяването на дружеството поради недействителност.

4. Тъй като спрямо кредиторите учредителите отговарят солидарно за всички задължения в целия им размер, в отношенията помежду им, ако друго не следва от тяхното естество, задълженията се разпределят поравно (аргумент от чл. 127, ал. 1 ЗЗД). Тъй като отделните учредители

може да са изпълнили по няколко или с различен размер задължения, при реализиране на регресните си права те могат да извършат прихващане съобразно правилата на гражданското право.

Комплициран е случаят, когато недействителното дружество има неограничено отговорни съдружници, тъй като и те са лично и солидарно отговорни за задълженията на дружеството наред с учредителите. Не се поставя такъв проблем при ограничено отговорните съдружници, когато не са направили изцяло или отчасти дължимата вноска, както и при дължимите вноски на неограничено отговорните съдружници, защото вземането за тази вноска е част от дружественото имущество, а не особена отговорност на съдружника и във връзка с нея той няма регресни права. При реализирана лична и неограничена отговорност на съдружници и учредители регресните отношения между тях се уреждат съобразно чл. 127, ал. 1 ЗЗД, доколкото друго не следва от конкретните вътрешни отношения. Тъй като отговорността на учредителите се дължи на това им качество, а не на евентуално качество на неограничено отговорни съдружници, всеки от тях ще понесе част, равна на тази на всеки от неограничено отговорните съдружници, ако отговорността междупоследните

се разпределяше поравно, а останалата част се разпределя вече между неограничено отговорните съдружници съобразно вътрешните им отношения. Ако един съдружник е едновременно и учредител, и неограничено отговорен съдружник, участието му в разпределението на изпълнението по задълженията се определя поотделно на основание и на двете му качества – първо като учредител и след това – като неограничено отговорен съдружник⁴.

5. Обявяването за недействително на едно търговско дружество поражда за учредителите – страните по учредителния договор при съдебната регистрация, а при акционерно дружество – лицата, подписали предложението за образуването му, и командитно дружество с акции – неограничено отговорните съдружници при учредяването му, солидарна отговорност за задълженията, поети от името на дружеството през цялото му съществуване и непогасени към момента на възникването ѝ. Отговорността може да се реализира само ако съответното вземане не може да се удовлетвори от имуществото на търговското дружество, като се погасява с изчерпване на задълженията и по давност. Изпълненото от учредителите се понася от тях поравно освен ако друго следва от вътрешните им отношения.

⁴ Макар че при събирателно и командитно дружество с акции учредителите са винаги неограничено отговорни съдружници, не всякога отговорността им се дължи и на двете качества, защото учредителят може да е напуснал дружеството и давностният срок за съдружническата му отговорност изтекъл. Затова и за неограничено отговорни съдружници не е безсмислено да се установява отговорност като учредители – двете не съвпадат по приложно поле, т.е. различни са релевантните за тях факти.

Правната уредба се съгласува с Закона за търговски дружества, ако едноличните акционери са частна собствено-правна организация в отношенията им с акционерното дружество. Акционерът е истински владетел, често водещи до голям мащабът и честотата на промените. В това отношение вътрешните отношения или от устава, имат значение за функционирането на дружеството. Сложни са проблемите

1* Виж Кацаров
2* 18 А. Апелативен